

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Сидоренко Алла Іванівна

УДК 024:324.15 (477)

**ФОРМУВАННЯ ДОКУМЕНТНОГО МАСИВУ ДЛЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК МОВАМИ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН:
ЕТНОРЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

07.00.08.-книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

КИЇВ – 2002

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв,
Міністерство культури і мистецтв України, м. Київ

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
НІЛОВА ІРИНА ДМИТРІВНА,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
завідувачка кафедрою документознавства

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Слободяник Михайло Семенович,
Державна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
професор кафедри інформаційних систем і технологій

кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник
Павлуша Тетяна Петрівна,
Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського,
завідувачка відділу наукової організації основного фонду

Провідна установа: Харківська державна академія культури,
кафедра бібліотекознавства і бібліографії, м. Харків,
Міністерство культури і мистецтв України

Захист відбудеться "24" січня 2003р. о 15-30годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.807.01 у Київському національному університеті культури і мистецтв (01133 м. Київ, вул. Щорса, 36).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (01133 м. Київ, вул. Щорса, 36)

Автореферат розісланий 23 грудня 2002р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В.Коваленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В Україні, відповідно до Конституції, створюються й функціонують соціальні інститути, в основі діяльності яких - задоволення потреб, зокрема й інформаційних, різних груп населення, в тому числі й національних.

У нашій багатонаціональній державі проголошені і гарантуються рівні права усіх етносів щодо доступу до інформації: Конституцією України, Законами України ("Про національні меншини", "Про бібліотеки і бібліотечну справу", "Про освіту", "Про місцеве самоврядування", Основах Законодавства України про культуру), іншими нормативними документами (Державна програма розвитку української та інших мов на період до 2000 року, Концепція розвитку культур національних меншин України, Концепція та програма розвитку української культури до 2010 року) тощо.

Публічним бібліотекам, як найбільш доступним для всіх груп населення, відводиться чільне місце у справі задоволення інформаційних потреб національних меншин, як однієї з умов збереження та розвитку їхньої культури. Матеріальну базу, так би мовити інформаційний ресурс усієї роботи, складають документні фонди бібліотек мовами національних меншин. Відбір та організація репертуару цих документів здійснюється на основі вивчення реальних потреб національних груп в отриманні інформації рідною мовою та аналізу потоку опублікованих документів. При цьому виявляється, що наявні фонди часто-густо не повною мірою відповідають актуальним потребам. Необхідність подолання виникаючих суперечностей висуває життєво важливу і суспільно-значущу проблему зміни підходів до комплектування фондів публічних бібліотек, вдосконалення методів створення документних масивів мовами національних меншин.

Особливо актуальною, щоб не сказати злободенною, є ця проблема для південного регіону України, де поряд з "титульним" населенням проживає, до того ж компактно, значна кількість груп, що належать до так званих "національних меншин".

Тимчасом, попри наявність достатньої кількості праць бібліотекознавців, бібліографознавців, книгознавців (А.Блошицької, А.Данильянц, В.Добриніної, М.Дячкова, Т.Добко, Н.Ігумнової, А.Корнієнка, М.Сенченка, Г.Сергієвої та ін.), присвячених загальним питанням забезпечення національно-культурних потреб користувачів, та публікацій, що стосуються проблем та перспектив бібліотечного обслуговування національних меншин, методології регіональних досліджень інформаційних потреб національних меншин (Т.Добко, А.Макарова, В.Маркова та ін.) спеціальні дослідження формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин з урахуванням реальних потреб в Україні відсутні. Це й обумовило вибір теми дисертаційного дослідження "Формування

документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин: етнорегіональний аспект”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Концепції та програми розвитку української культури до 2010 року, що передбачає здійснення досліджень у галузі теорії та історії культури національних груп України, комплексної теми Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв “Історія і розвиток культури Півдня України”, наукової теми факультету документознавства та бібліотечно-інформаційних систем Миколаївського філіалу КНУКіМ “Бібліотечні ресурси Півдня України: формування та шляхи підвищення ефективності”.

Тему дисертації затверджено Головною вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол №2 від 27.03.1998 року).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин.

Метою дослідження обумовлено такі **завдання**:

- з'ясувати теоретичні засади формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин;

- визначити місце публічної бібліотеки в системі соціальних комунікацій, що забезпечують етнічну самобутність, відродження культури національних меншин України;

- вивчити особливості інформаційних потреб національних меншин України як основу формування документного масиву для публічних бібліотек;

- проаналізувати документний потік України мовами національних меншин як базу документного масиву для публічних бібліотек;

- здійснити багатоаспектний аналіз документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин.

Об'єкт дослідження – документний масив мовами національних меншин як інформаційна база для комплектування фондів публічних бібліотек.

Предмет дослідження – формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин на основі вивчення структури і змісту інформаційних потреб національних меншин та аналізу документного потоку.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано такі теоретичні методи, як аналіз, синтез, узагальнення даних. Для вивчення інформаційних потреб національних меншин застосовано соціологічні і статистичні методи. Первинні дані одержано шляхом анкетування читачів-представників національних меншин, аналізу документації стосовно документного фонду публічних бібліотек мовами національних меншин – баз дослідження, аналізу статистичного матеріалу. Основними методами вивчення документного потоку були обрані типологічні, класифікаційні, статистичні методи та метод бібліографічного аналізу документів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- розроблено теоретичні засади формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин;
- узагальнено результати соціологічних досліджень місця публічної бібліотеки в системі соціальних комунікацій і з'ясовано тенденції її якісної еволюції;
- визначено специфіку інформаційних потреб національних меншин Півдня України, яка обумовлена місцем і часом їхнього проживання, асиміляційними процесами, ступенем інституалізації, рівнем національної самосвідомості;
- встановлено, що ступінь задоволення інформаційних потреб національних меншин залежить, головним чином, від рівня розвитку документного потоку України;
- вперше проаналізований документний потік мовами національних меншин і виділений на його основі документний масив із застосуванням галузевої, типологічної і видової ознак.

Практичне значення. Висновки і результати дисертації можуть бути використані в підготовці бібліотекарів на базі бібліотечних факультетів вищих навчальних закладів культури різних рівнів акредитації, а також у системі підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів. Теоретичні і практичні положення дисертації впроваджені в навчальний процес факультету документознавства та бібліотечно-інформаційних систем Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв, використовуються в курсах “Бібліотечне краєзнавство”, “Фондознавство”. Розроблена програма курсу “Документне забезпечення інформаційних потреб національних меншин України в бібліотеці”, який вперше читається у вузах культури і мистецтв. (Довідка про впровадження результатів даного дослідження в навчальний процес Миколаївського філіалу КНУКіМ (№69/20-06 від 11.10.2002р.).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідалися на наукових конференціях Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв: “Проблеми та перспективи підготовки фахівців соціокультурної сфери для південного регіону України” (1995р.), “Розвиток іноетнічних культур у контексті української культури Півдня України” (1996р.), “Проблеми розвитку духовного світу особистості в культурному соціумі Півдня України” (1997р.), “Питання культури Півдня України в світовому аспекті сьогодення” (1998р.); наукових конференціях : “Роль і місце бібліотек Миколаєва у розвитку культури регіону” (Обласний науково-методичний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, Обласне управління культури, Обласна універсальна наукова бібліотека ім.О.Гмирьова, 2000р.), “Проблеми підготовки спеціалістів культурно-дозвілєвої сфери Півдня України в контексті загальних тенденцій розвитку культури” (Миколаїв,2001р.), “Національні меншини в Україні: історія і сучасність” (Миколаїв, 2001р.). Дисертаційне дослідження обговорювалось на засіданні кафедри документознавства Київського національного університету культури і мистецтв.

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 7 публікаціях, з яких 3 – одноосібні статті у фахових виданнях України, збірках наукових праць, решта – у матеріалах і тезах конференцій.

Структура дисертації обумовлена її метою, завданнями та логікою дослідження. Вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 219 найменувань (на 19сторінках), та трьох додатків: анкети (5сторінок), 65 таблиць (на 87сторінках) та тематичного плану навчальної дисципліни “Документне забезпечення інформаційних потреб національних меншин України в бібліотеці”(1сторінка).

Загальний обсяг дисертації 285 с., основний текст викладено на 172 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт і предмет, сформульовано мету і завдання дослідження, його зв'язок з науковими програмами, охарактеризовано теоретико-методологічні засади, методи, визначено наукову новизну, практичне значення дисертаційної роботи.

У **першому** розділі дисертації “Огляд стану проблеми і обґрунтування підходу до її дослідження” проаналізовано погляди фахівців різних галузей знань на поняття “національна меншина”, проблеми задоволення потреб національних меншин, комплектування фондів мовами національних меншин, розглянуто хронологічний і проблемний аспекти еволюції поглядів на публічну бібліотеку як соціальний інститут задоволення інформаційних потреб національних меншин, особливості функціонування етнічних меншин як соціальних груп.

Суспільні вимоги до публічних бібліотек по задоволенню потреб національних меншин, стан їх документно-ресурсного забезпечення, особливості формування документного масиву як інформаційної бази комплектування публічних бібліотек мовами національних меншин зумовили необхідність вивчення досліджуваної теми на основі з'ясування реальних інформаційних потреб національних меншин та їх фактичного документного забезпечення. З огляду на складність завдань, до дослідження залучені дані суміжних наук. Крім праць з бібліотекознавства, книгознавства, інформатики (Д.Балики, В.Добриніної, М.Дворкіної, М.Слободяника, М.Матліної, Ю.Мелентьєвої, І.Осипової, С.Сірополка, Ю.Столярова, Г.Фонотова, А.Чачко; Д.Блюменау, В.Когана, Д.Шехуріна, Я.Шрайберга та ін.), проаналізовано поточні дослідження з етнології, історії, педагогіки, психології, культурології.

Найбільш значущими для формування позиції дисертанта стосовно перспектив документного забезпечення інформаційних потреб національних меншин були праці В.Добко, А.Макарової, В.Маркової, якими було викладено основні напрямки та перспективи розвитку бібліотечного обслуговування етнічних меншин в Україні.

З метою вивчення інформаційних потреб національних меншин у роботі використано праці Д.Блюменау, М.Дворкіної, Н.Євтюхіної, С.Єзової,

Є.Селиверстової, М.Слободяника, Д.Шехуріна, А.Чачко, в яких висвітлюються питання задоволення інформаційних потреб користувачів.

Певний інтерес, в рамках досліджуваної теми, становлять праці В.Євтуха, В.Кубійовича, В.Наулка, О.Нельги, Ю.Римаренка, де приділяється увага питанням етнонаціональної політики, розвитку міжетнічних зв'язків, теорії етносу, характеристиці національних меншин як соціальних груп.

При розробці теми дисертації була необхідність звернення до праць сучасних дослідників О.Беляєва, А.Білинського, Н.Близнюка, І.Вертіль, М.Вівчарика, А.Волика, А.Глинського, Г.Гумильова, І.Дзюби, В.Євтюхіної, О.Кривицької, О.Парахонського, С.Причипій, М.Шульги, М.Юнгера, в яких відображено досягнення та проблеми відродження культури національних меншин в Україні.

Публікації О.Ботушанської, Ю.Крючкова, З.Машкової, А.Михайлика, Р.Михайлик, В.Міхеєва, в яких висвітлювалися питання розвитку культури національних меншин і можливості задоволення їх національно культурних потреб, дали можливість узагальнити значний фактичний матеріал з урахуванням регіональних особливостей.

Спеціально вивчалися питання видання в Україні літератури мовами національних меншин (Г.Блошицька, О.Ботушанська, Г.Галамага, В.Маркова, М.Сенченко).

Джерелом інформації про документний потік України мовами національних меншин є “Літопис книг” Книжкової палати України за 1987-2001 роки.

В роботі використано також публікації російських дослідників: Л.Данильянца, Н.Добриніної, М.Дьячкова, В.Крейденко, Н.Ігумнової, Т.Кузнецової, С.Матліної, Т.Тепоян, І.Шпака (використання міноритарних мов, культурна адаптація етнічних мігрантів, роль бібліотек як центрів міжкультурного навчання, інформаційного моделювання національних культур, новації бібліотек в контексті культурних традицій регіону).

Корисними були публікації зарубіжних авторів Б.Кроніна, М.Сміта та ін., в яких дається визначення поняття “національна (етнічна) меншина”, особливості обслуговування етнічних меншин в умовах публічних бібліотек, формування їх документних фондів.

Аналіз літератури з етнології, загальної історії, культурології 80-90-х років ХХ ст. свідчить, що факт наявності у державі етноменшинних груп не може не відбиватися на етнонаціональній політиці цієї держави. Фахівцями (О.Нельга, В.Наулко) виділяється п'ять особливостей функціонування етнічних меншин: загальність прояву, діаспорність, корінність походження, панівність становища, етносевдоморфозність (незбіг між менталітетом якої завгодно етнічної меншини та менталітетом етнічної більшості). Аналіз цих аспектів дозволяє трактування національної меншини як соціальної групи, яка вирізняється своїми потребами, інтересами, національними рисами, національним характером, етнічною самосвідомістю.

Для визначення місця бібліотеки як інституції суспільства, що покликана обслуговувати національні меншини, проаналізовані різні підходи до культури іноетнічних груп населення в етнорегіональному аспекті. Наслідком відмінних підходів є існування суперечливих концепцій розвитку культури Півдня України: культура Півдня України творилася представниками різних національностей і вона не має глибинних самобутніх традицій; культура Півдня України втратила свою характерність, традиції, мову, мистецтво і зусилля її відродження безплідні; домінуючою культурою в Північному Причорномор'ї є російська культура, тому відродження української культури краю сприймається як її утиск, як спроба “асиміляції”.

Аналіз культурологічних джерел дозволив виявити тенденції культурного життя регіону. На тлі, часом всупереч побутуючим уявленням, ці тенденції засвідчують: вrostання іноетнічних культур у культуру українського етносу; прагнення іноетнічних груп населення зберегти свою мову, традиції, мистецтво; прагнення забезпечення пріоритету української культури без визнання права інших культур на самовизначення.

Зіставлення результатів діяльності бібліотек з даними, що характеризують етнокультурологічну ситуацію в регіоні, дозволяє глибше зрозуміти специфіку інформаційних потреб національних меншин та засади їх задоволення в умовах бібліотек, визначити шляхи вдосконалення формування документних масивів для публічних бібліотек мовами національних меншин.

Як відомо, національні меншини є об'єктами обслуговування публічних бібліотек у всьому світі. Стандарти, підготовлені секцією публічних бібліотек Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (ІФЛА), наголошують, що публічна бібліотека повинна надавати етнічним меншинам спеціальне обслуговування; виявити їх потреби і проблеми, щоб мати необхідні матеріали, та заохочувати їх використання; встановити ділові контакти з відповідними національними товариствами і спілками етнічних груп; наймати на роботу осіб, які знають мови етнічних меншин; придбавати матеріали мовами етнічних меншин в країнах, де вони є нацією.

В процесі даного дослідження вивчено особливості інформаційних запитів найбільших за чисельністю національних меншин, які компактно і дисперсно проживають на Півдні України: росіян, євреїв, болгар, гагаузів, молдаван, німців, білорусів. Зроблено аналіз хронологічної і проблемної еволюції документного забезпечення інформаційних потреб національних меншин (20-30-ті роки ХХст. до сучасності).

Розвідки, які тематично пов'язані з темою дослідження, свідчать, що вже в першій половині 20-х років ХХ ст. вживались заходи до забезпечення умов роботи бібліотек з національними меншинами. Створювались спеціалізовані бібліотеки, окремі відділи в бібліотеках, запроваджувалися позастаніонарні форми обслуговування. Відбувалося й осмислення перших кроків у забезпеченні інформаційних потреб національних меншин. Потреби читачів-представників

національних меншин переважно задовольнялися національними виданнями, які містилися у фондах бібліотек. Взагалі, питання комплектування бібліотечних фондів мовами національних меншин були досить актуальними (С.Сірополко, А.Рубинський, Д.Балика, Л.Коган, А.Клименко, Х.Розенберг, В.Кіров, П.Глаголев та ін.).

Масштаб завдань, що стояли перед бібліотечним будівництвом у 20-х - на початку 30-х років ХХ ст., диктував необхідність максимально результативного використання для роботи з національними меншинами тих небагатих матеріальних, фінансових, кадрових та інших ресурсів, що мали в той час бібліотеки.

В дисертації підкреслюється, що дослідниками і практиками тих років обґрунтовувалося твердження, згідно з яким бібліотека повинна стати необхідною ланкою в розвитку національної культури, центром обслуговування національних меншин, одночасно висловлювалось чимало думок щодо першочерговості значення комплектування фондів з урахуванням національності читачів. Така орієнтація, спрямована на посилення уваги до бібліотечного обслуговування національних меншин і, зокрема, проблем формування бібліотечних фондів за національною ознакою, за короткий час все -таки дала певні результати, що знайшли відображення у впровадженні деяких форм і методів в обслуговуванні цих груп читачів, у формуванні фондів. Показово, що в реалізації цього процесу в перший період відродження культур національних меншин були усвідомлені значна роль і місце бібліотеки.

Другий за часом етап посиленої уваги до ролі і місця бібліотеки в задоволенні потреб національних меншин припадає на середину 80-х років ХХ ст. і співпадає з активним процесом національного відродження, що прагне забезпечити кожному етносу можливості сучасного цивілізаційного розвитку, на основі національної культури. Автор наголошує, що активізація національного фактору спонукала науковців-бібліотекознавців до вивчення питання про роль бібліотек і, перш за все, публічних, у розв'язанні назрілих проблем. Дослідження 80–90-х рр.ХХст. про роль бібліотеки як центру національної культури, її зв'язків з національно-культурними товариствами, роботи бібліотек з багатонаціональним складом населення, невідповідності їх фондів національно-культурним потребам читачів, пов'язані з іменами Т.Добко, І.Даньшиної, Н.Добриніною, А.Корнієнка, А.Макарової, В.Маркової, В.Медведевої, О.Онищенко, К.Омарова, М.Сенченка, Г.Сергієвої, І.Шпака та інших, поступово готували професійну свідомість до переосмислення змісту роботи бібліотек по задоволенню потреб національних меншин, оскільки бібліотека спроможна реагувати на зміни, які відбуваються в суспільстві, а успіх її діяльності залежить від готовності до своєчасних реакцій на ці зміни, від внутрішньої мобільності.

В дисертації узагальнено результати проведених в 70-90-х рр. ХХ ст. соціологічних досліджень місця публічної бібліотеки в системі соціальних комунікацій, спрямованих на задоволення національно-культурних потреб населення, і визначено тенденції їх якісної еволюції. Нинішня увага до розробки

проблеми документного забезпечення інформаційних потреб в умовах публічної бібліотеки пояснюється такими чинниками: демократизацією суспільного життя, відродженням національної свідомості, розвитком гуманістичного підходу до діяльності бібліотек у полікультурному середовищі.

Головним висновком аналізу є думка про те, що читання літератури національними мовами служить об'єктивним показником прилучення індивідуума до національної культури, і в організації цього процесу провідна роль належить публічній бібліотеці.

Показано, що комплекс проблем, пов'язаних із ставленням до етнічних груп у регіоні, починає привертати увагу колективів дослідників наприкінці 80-х рр. ХХ ст.

Розглянуто висновки досліджень з вивчення національних запитів населення України і стану їхнього задоволення бібліотеками країни: “Стан бібліотечного обслуговування, читацькі потреби, запити та інтереси окремих національних груп населення республіки в місцях їх компактного проживання” (ДБ УРСР, 1988-1989рр.), “Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках республіки”(1989-1990рр.), “Читацькі потреби та стан їх задоволення в ЦБС України” (1991-1992рр.), “Культурні запити і перспективи розвитку духовних потреб молоді України” (1992р.), “Бібліотечне обслуговування, читацькі потреби, інтереси та запити білоруського дитячого населення, яке проживає в Україні” (1992р.), “Читацькі потреби польського населення, яке компактно проживає у Львівській області” (1994р.), “Вивчення читацьких інтересів та попиту кримських татар на літературу національних авторів та видання рідною мовою” (1994р.), дослідження бібліотек Півдня України. Відзначено, що в умовах пробудження самосвідомості корінного і некорінного населення, посилення міжнаціонального спілкування, культурної взаємодії, бібліотека здатна надати населенню допомогу у відродженні мовних традицій, у прилученні як до своєї національної культури, так і до культури інших народів.

Аналіз наукової літератури дає підставу зробити висновок: задоволення потреб національних меншин від 20-х років ХХст. до сучасності характеризується змінами, обумовленими як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Сучасний етап трансформації діяльності публічної бібліотеки по задоволенню потреб національних меншин створює передумови розвитку нових підходів до її організації, у тому числі виявленні документного забезпечення комплектування фондів бібліотек мовами національних меншин на основі документного масиву.

У **другому розділі** дисертації “Теоретичні засади документного забезпечення інформаційних потреб національних меншин” розглядаються особливості інформаційних потреб громадян України, які входять до складу національних меншин, місце публічної бібліотеки у системі соціальних комунікацій, що забезпечують етнічну самобутність відродження культури національних меншин України, виявлено загальне та специфічне в інформаційних потребах національних меншин. Трансформація геополітичної, демографічної, соціокультурної ситуації на межі 80-90-х років ХХст. в Україні спричинила пошуки шляхів оновлення

діяльності бібліотек, і перш за все публічних. Одним із напрямків діяльності цих бібліотек сьогодні є задоволення потреб національних меншин, які проживають компактно і дисперсно на її території.

Потреби соціальних суб'єктів (особи, соціальних груп) і суспільства в цілому залежать від рівня розвитку даного суспільства і специфічних соціальних умов їх діяльності. З початку 80-х років XX ст. проблема інформаційних потреб вивчається на новому рівні – з урахуванням можливостей задоволення потреб, співвідношення загальних і специфічних рис потреб, суб'єктивних і об'єктивних потреб, проблеми загального і особливого в джерелах їх задоволення. Особливим в дослідженнях 90-х років XX ст. є визначення читацьких потреб представників окремих національних груп населення України, виявлення їх потреб в інформації.

Аналіз стану розробки проблеми визначення загального і особливого в інформаційних потребах національних меншин дозволив дійти висновку про необхідність посилення теоретичного підґрунтя у вивченні інформаційних потреб національних меншин. Складність та багатоаспектність проблеми обумовили вивчення концепцій з психології, педагогіки, філософії, культурології, бібліотекознавства та бібліографознавства.

Здійснено аналіз специфіки інформаційних потреб національних меншин (етнічних інформаційних потреб), які визначають національно-культурне, національно-особливе в інформаційних потребах даних груп. Доведено, що на зростання і зміну інформаційних потреб національних меншин справляє вплив зміна національної політики країни стосовно національних меншин, які проживають на її території; виникнення соціальних інститутів, які обслуговують дану групу; взаємозв'язок різних національних культур; відродження культури національних меншин; зростання інтересу до історії розвитку етносу.

Відмирання, скорочення і зміна потреб відбувається під впливом асиміляційних процесів національних груп населення, володіння навичками визначення своїх інформаційних потреб і вміннями їх задовольнити. Ці обставини свідчать про те, що інформаційні потреби національних меншин носять конкретно-історичний характер, а їх розвиток знаходиться у діалектичній залежності від розвитку суспільства.

Здійснений у ході дослідження аналіз етнічних інформаційних потреб у теоретичному аспекті враховував те, що тут перехрещуються предмети різних наук: етнопедагогіки, етносоціології, етнопсихології, етнокультурології, етномузикології, етнополітики. Визначено, що етнічні інформаційні потреби динамічні; постійно перетворюючись, вони супроводжують розвиток національної свідомості. Їх можна вважати категорією, яка характеризує реальний стан, можливості розвитку національної свідомості на будь-якому рівні. Етнічна інформаційна потреба суспільна за природою і до певної міри інтегрує в собі досвід сприйняття культури, історії етносу, виступає якісною характеристикою національної свідомості.

В дисертації подається характеристика інформаційних потреб національних меншин як історично обумовленого ставлення особи (етнічної групи) до реальних, тобто тих, що функціонують у суспільстві, національно-культурних відносин.

Складовими цього відношення виступають: національно-культурний (етнічний) ідеал суспільства, що міститься в реальних інформаційних продуктах (книгах, брошурах, альбомах, образотворчих виданнях, аудіовізуальних документах тощо); національно-культурний (етнічний) ідеал особистості (або національної групи), який утворюється під впливом його безпосереднього буття і знаходить відображення в оцінках, судженнях даної особи (групи) стосовно до цього суспільно значущого продукту.

Виявлення загального і особливого в інформаційних потребах національних меншин дозволило визначити, що загальне в інформаційних потребах національних меншин пов'язане з процесом гармонійного розвитку особистості. Визначені загальні фактори, що характеризують інформаційні потреби національних меншин: прогнозування, яке проявляється у тому, чи може представник національної меншини заздалегідь визначити зміст своїх інформаційних потреб; стабільність, яка пов'язана з існуванням даних потреб певний час або їх прояв є епізодичним; формалізованість, тобто наскільки легко і достатньо чітко може представник будь-якої національної групи визначити свої потреби, комунікаційні канали та способи їх задоволення. Розроблена класифікація непрофесійних інформаційних потреб національних меншин: стабільні для представників національних груп потреби в літературі з історії даного етносу; стабільні та нестабільні навчальні потреби, які обумовлені вивченням мови національних меншин та характером самоосвітніх інтересів; стабільні та нестабільні інформаційні потреби, пов'язані з загальним географічним розташуванням, іміграційним статусом, особливостями поселення та політичними інтересами у країні походження та країні проживання; нестабільні або стабільні інформаційні потреби національних меншин. Останні пов'язані з: релігійною вірою; зв'язками, які виходять за межі родинних, сусідських та інших; відмінними традиціями, цінностями, символами, літературою, фольклором, музикою, внутрішнім розумінням своєї відмінності. Перші три категорії потреб є типовими для представників усіх національних меншин, а категорії потреб, об'єднані у четверту групу, – специфічними. Таке співвідношення загального та особливого може бути покладено в основу методики порівняння результатів функціонування бібліотек з інформаційними потребами національних меншин, виявлення способів і шляхів їх задоволення.

У роботі виявлені специфічні риси інформаційних потреб національних меншин у зв'язку з приналежністю споживача до етнічної групи, а також специфічне в задоволенні інформаційних потреб національних меншин засобами бібліотечно-інформаційної діяльності. Національно-культурне в інформаційних потребах національних меншин має прояв у потребі отримання інформації мовою свого етносу та інформації щодо історії, культури, традицій, обрядів свого етносу незалежно від мовних, територіальних, хронологічних меж та її використання.

Вивчення історичного здобутку щодо діяльності публічних бібліотек по задоволенню потреб національних меншин дало можливість визначити роль і місце публічної бібліотеки як соціального інституту, що зберігає і пропагує відображений

у документах досвід поколінь, сприяє розвитку національної культури у своєму регіоні, допомагає зближенню націй і народностей, які населяють країну; як провідної установи щодо формування, розвитку та забезпечення інформаційних потреб користувачів в національно-культурній інформації; бібліотеки як ключового фактора у справі розбудови інформаційного суспільства. Публічна бібліотека функціонує відповідно з суспільними потребами у документах, інформації та знаннях, отже вся система бібліотечного обслуговування повинна бути максимально зорієнтованою на користувача з його “особливими” потребами. Крім того, публічні бібліотеки можуть і повинні не тільки задовольняти наявні інформаційні потреби користувачів, а й формувати нові. Володіючи документно-інформаційними фондами, вони повинні сприяти популяризації знань з національних питань, історії культури корінної національності і кожної етнічної групи, народознавства тощо. У своїй діяльності по національному відродженню публічні бібліотеки повинні виходити із принципів народності, культуровідповідності, етнізації виховного процесу.

Доведено, що публічна бібліотека сприяє виконанню завдань полікультурної освіти, які полягають у тому, щоб допомогти усвідомити себе особистістю, яка належить до певної культури, познайомити з іншими культурами, навчити розуміти і цінити їх, сформувати повагу до культури інших народів. Успіх актуалізації виховного потенціалу літератури національних меншин залежить від подолання психологічного бар'єру, пов'язаного з відмінностями в національних системах мислення, естетичних традиціях. Формування документного масиву мовами національних меншин дозволить публічним бібліотекам здійснити якісний відбір документів у свій фонд, на основі якого пом'якшити процес адаптації до нових цінностей, вивести читачів на більш високий рівень сприйняття культури національних меншин.

У **третьому розділі** “Тенденції формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин” розглянуто етапи формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин: дослідження інформаційних потреб національних меншин Півдня України і аналіз документного потоку України мовами національних меншин.

Дослідження інформаційних потреб національних меншин, як перший етап формування документного масиву, показало, що майже всі опитані володіють рідною мовою і тільки одна п'ята частина оцінює свої знання як задовільні. Простежується чітка тенденція у перевазі в читанні рідною мовою всіма віковими групами, крім молоді, а також прояв інтересу до історії, традицій, народної культури.

Проведене дослідження довело наявність особливості прояву інформаційних потреб національних меншин Півдня України. Респонденти виявили інтерес до інформації щодо національно-культурного життя свого народу та інших народів, що населяють Південь України. Аналіз емпіричного матеріалу дозволив дійти висновку, що інтерес до інформації національно-культурної тематики залежить від рівня

національної свідомості читачів, представників етнічних груп, характеру розселення (компактний чи дисперсний), знання рідної мови, вікових особливостей, тривалості проживання на даній території.

Дослідження виявило певну потребу в читанні національної літератури різних видів і типів. Це переважно періодичні і літературно-художні видання. Результати проведеного дослідження показали стійку установку читачів, представників національних меншин на бібліотеку як важливий канал отримання національної літератури.

Дослідження інформаційних потреб національних меншин південного регіону України підтвердило гіпотезу, що на стан задоволення інформаційних потреб читачів, представників різних національних меншин, які компактно і дисперсно проживають на Півдні України, справляють вплив недостатні за обсягом і складом фонди бібліотек мовами національних меншин. Доведено, що інформаційні потреби національних меншин Півдня України мають свої особливості, які обумовлені місцем і терміном проживання, асиміляційними процесами, ступенем інституалізації, рівнем національної самосвідомості.

Другим етапом формування документного масиву є аналіз документного потоку України, здатного забезпечити права національних меншин на отримання інформації, яка за мовою і змістом має відношення до їх національно-культурного життя. Виявлено, що документний потік мовами національних меншин представляє собою цілісне, функціонально значуще явище для суспільства, свідченням чого виступає тривалість існування потоку в часі з постійно-зростаючою роллю в житті суспільства. Він має структуру і внутрішні закономірності розвитку (тенденції розвитку його обсягу, структури та ін.). Його головним зв'язком виступає мовна структура, яка дозволяє документному потоку зберігати цілісність і функціональність. Для нього немає стабільних характеристик, відносно незмінною є його функціональна роль в житті суспільства як основного засобу зберігання, накопичення і передачі відомостей про історію, культуру, побут, звичаї, національні особливості меншин.

Здійснено аналіз складових частин документного потоку мовами національних меншин: мікропотоки документів з різних галузей знань всіма мовами; мікропотік видань художньої літератури; мікропотік документів певного типу; мікропотік документів певного виду; мікропотік видавничої структури; мікропотоки документів кожної з мов національних меншин; мікропотоки документів, виданих для різних вікових груп населення (дітей, юнацтва, дорослих).

Основними методами вивчення документного потоку були обрані типологічні, класифікаційні, статистичні та метод бібліографічного аналізу документів, які в сукупності дозволили виявити особливості його структури, внутрішні закономірності розвитку і використання в суспільстві. Аналіз потоку літератури здійснений автором за 1987-1997 роки та за період 1998-2001 років за "Літописом книг" Книжкової палати України.

Експериментальна частина роботи свідчить, що в загальному обсязі друкованої продукції видавництва України обсяг видань мовами національних меншин незначний і складає 0,8% (без урахування видань, що виходять російською мовою). Спостерігається нерівномірність потоку, що випускається мовами національних груп населення України. Найбільшу питому вагу в структурі видавничої продукції має література, видана угорською мовою; друге місце за обсягом видань посідає література, видана польською мовою; на третьому місці – видання німецькою мовою. Ситуація змінилась в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. На перше місце вийшли видання німецькою мовою, на друге – польською, на третє – угорською.

На початку 90-х років ХХ ст. простежувалася тенденція зниження випуску літератури мовами всіх національних меншин, що мешкають в Україні, майже в 2,5 – 3 рази, що обумовлено кризовим станом українського книговидавництва в цілому, відсутністю чіткої державної політики в галузі книговидавництва і розповсюдження літератури національних меншин. Тільки з 1996 року починається нерівномірне збільшення видань даної літератури, проте у порівнянні до 1987 року цей показник складає тільки 63,1%. Зменшуються взагалі накладі видань в Україні, і ця тенденція зберігається для видань мовами національних меншин. У середньому, накладі видань коливаються від 100 до 150 000 примірників. Лідерами є державні видавництва. На їх частку припадає 96,5% репертуару всіх видань. Комерційні видавництва майже не займаються випуском такої літератури. Це свідчить про те, що тривалий час у державі не приділялося певної уваги цьому питанню, панувало зверхнє ставлення до національних меншин, не вивчалися інтереси, потреби цих груп населення, попит бібліотек. Такий стан даної проблеми вплинув на політику книговидавництва мовами національних меншин.

В загальному потоці видань переважають навчальні та художні видання, що відповідає видавничій діяльності в цілому. Серед навчальних видань переважають підручники і навчальні посібники для загальноосвітніх шкіл з національною мовою викладання, а також підручники з вивчення мови національної меншини для учнів середньої школи та вузів. Дослідженням встановлено, що серед характерних ознак періоду національного відродження є досить стабільний випуск художньої літератури. За аналізований період її питома вага в загальному обсязі видань мовами національних меншин складає 28,2%, середній показник за рік – 29,3%, середня кількість назв, виданих за рік, – 15,5. Цей потік видань містить твори для різних вікових категорій населення – дітей, юнацтва та дорослих, але переважають все ж таки твори для дорослого населення. У загальному потоці літератури, що видається мовами національних меншин, найбільший обсяг складають за період 1987-1997 рр. видання для дітей, а за сучасний період – видання для дорослих.

Більш-менш стабільно, але невеликою кількістю назв, до 1992 року виходили тільки масово-політичні видання. Всі інші – нерівномірно, з перервами в 2 – 3 та більше років. З 1990 року припинився випуск науково-популярних, з 1992 року – масово-політичних, з 1993 року – виробничих видань. Після одно-дворічної перерви вийшли друком офіційні, наукові та довідкові видання. В мікропотоці документів з

різних галузей знань найбільш питому вагу складають документи з літературознавства. Їх обсяг становить 22,5% від загальної кількості зареєстрованих у “Книжковому літопису” видань мовами національних меншин. Майже такий самий обсяг має потік видань суспільно-політичної літератури 21,4%. Література з питань культури, науки, мистецтва становить 2,6%, з техніки – 2,2%, і зовсім невеликий обсяг видань з сільського господарства – 0,8% і медицини – 0,2%.

Аналіз статистичних даних, що характеризують видавничу діяльність країни мовами національних меншин за галузями знань, дозволив зробити висновок відносно тенденції зменшення кількості назв видань з кожної галузі відносно 1987 року. Так, удвічі зменшилась кількість назв видань з суспільно-політичної, художньої літератури, техніки, з питань культури, науки та мистецтва. Кількість назв природничо-наукової літератури залишилась на рівні 1987 року, література з сільського господарства виходила тільки в 1990 та 1992 роках, а література з медицини з 1988 року не виходила зовсім. Найвищий показник видань з усіх галузей знань, зокрема літературознавства, – в 1994 році.

Проаналізовано мікропотоки видань мовами національних меншин для різних вікових категорій населення за різними ознаками (видовою, галузевою, мовною, видавничою), а також мікропотоки кожної з мов національних меншин, визначені їх основні закономірності і тенденції розвитку.

Аналіз означених мікропотоків видань мовами національних меншин показав, що за аналізований період простежувалася тенденція, яка полягає у зменшенні кількості видань мовами національних меншин для всіх вікових груп, у скороченні обсягу видань майже з усіх галузей і типів літератури.

Виявлені найбільш стійкі тенденції розвитку документного потоку мовами національних меншин у часі і використанні в суспільстві завдяки вивченню його видавничої структури, тобто кількісного співвідношення документів у ньому за ознакою місця видання. За ранжируванням переліком видавництв найсуттєвішу роль у формуванні потоку видань мовами національних меншин відігравали в 1987 – 1990 роках видавництва “Карпати” і “Радянська школа”. Видавнича структура потоку видань мовами національних меншин в 1991-1997 роках має зовсім іншу характеристику, яка відрізняється зменшенням обсягу видань по кожному з видавництв, іншими видавництвами, які здійснюють її випуск. Провідну роль відіграє видавництво “Світ” (Львів) і “Освіта” (Київ, Ужгород). Але загальне коло організацій, що беруть участь у виданні даної літератури, ще недостатнє.

Таким чином, виділений на основі дослідження інформаційних потреб національних груп населення і аналізі документного потоку документний масив мовами національних меншин, характеризується такою типологічною структурою: масово-політичні видання складають 4,3%, офіційні - 3,3%, науково-популярні - 1,7%, довідкові - 1,8%, навчальні - 51,7%, виробничі - 1,2%, літературно-художні - 28,2%, а також інформаційні - 1,3% і рекламні - 3,3%. В документному масиві переважають підручники з мови, геометрії, біології, креслення, фізики, хімії, історії

для різних вікових груп. Відсутні підручники чеською, гагаузькою, сербо-хорватською, сербо-лужською, ремейською, урумською, білоруською мовами, мовою русин та на івриті. Художня література представлена в документному масиві видавництвами “Карпати”, “Каменяр”, “Дніпро”, “Маяк”, “Головною спеціалізованою редакцією мовами національних меншин”. Вона містить твори для різних вікових категорій населення. Переважають літературно-художні видання для дорослих -35%, для дітей - 23,3%, а твори для юнацтва становлять 27,4%.

Аналіз документного масиву за видовою ознакою свідчить, що питома вага журналів мовами національних меншин незначна і складає тільки 0,9% від загальної кількості всіх журналів, що видаються в Україні. Це журнали, видані німецькою, угорською, польською, кримсько-татарською, словацькою, вірменською мовами, мовою ідиш та на івриті. Питома вага газет мовами національних меншин складає 1,2%. Найбільша кількість газет мовами національних меншин виходить в Автономній Республіці Крим. Переважають газети кримсько-татарською, татарською, німецькою, караїмською, вірменською, грецькою і болгарською мовами.

Галузевий склад документного масиву мовами національних меншин складає: суспільно-політична література - 22,1%, природничо-наукова - 21,4%, з техніки – 2,2%, з сільського господарства - 0,8%. З медицини - 1,2%. З культури, науки, мистецтва -2,6%, з літературознавства - 22,5%.

Дослідження формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин показує, що сучасний стан характеризується невідповідністю інформаційно-ресурсного забезпечення бібліотек України інформаційних потреб національних меншин. З метою розвитку регіонального вітчизняного документного ринку пропонується створення “Програми регіонального книговидання”, яка допоможе удосконалити механізм національного книговидання, виділивши окремо питання видання книг для національних меншин, яка б скоординувала зусилля областей, країн у даному питанні. Доцільним було б створення для національних меншин видавничих програм, серій, колекцій освітянської, науково-популярної, дитячої літератури.

Підкреслено, що помилки в політиці книговидання і в практиці книгопостачання бібліотек, особливості лінгвоситуації в південному регіоні України, недостатній розвиток документного потоку даного напрямку, відсутність інформації щодо документного масиву мовами національних меншин не дозволили публічним бібліотекам сформувати повноцінні фонди літератури мовами національних груп населення, що компактно і розсіяно тут мешкають.

Результати проведеного дослідження впроваджені в навчальний процес факультету документознавства і бібліотечно-інформаційних систем Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв. Доведена їх педагогічна доцільність у посиленні процесу формування у майбутніх бібліотекарів вмінь та навичок аналізу інформаційних потреб національних меншин і

документного потоку, виділенні на їх основі документного масиву, який сприяє реалізації завдань національного виховання.

У результаті проведеного дослідження зроблено такі **висновки**:

1. Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми доводить, що формування документного масиву мовами національних меншин для публічних бібліотек в етнорегіональному аспекті є одним з актуальних завдань бібліотекознавства, що потребує всебічного обґрунтування з історичних, культурологічних, педагогічних та етнографічних позицій.

2. За результатами дослідження зазначено, що у південному регіоні України складається нове культурне поле для більш активної взаємодії різних етносів, завдяки певним змінам в розвитку культури. Найбільш питома вага в цьому процесі належить публічній бібліотеці, діяльність якої спрямована на відтворення етнокультурного середовища національних меншин, забезпечення їх інформаційних потреб. Публічні бібліотеки у своїй діяльності по задоволенню потреб національних меншин повинні виходити з принципів народності, культуровідповідності, етнізації виховного процесу.

3. На підставі аналізу проблеми визначено, що одним з етапів формування документного масиву мовами національних меншин є вивчення інформаційних потреб національних груп населення. Етнічні інформаційні потреби виступають внутрішньою основою національно-культурних відносин, що об'єднують представників національних меншин у єдине ціле національно-культурного життя. Етнічна інформаційна потреба суспільна за природою і в певній мірі інтегрує в собі досвід сприйняття культури, історії етносу, виступає якісною характеристикою національної свідомості. На зростання і зміну інформаційних потреб впливає зміна національної політики країни відносно національних меншин, які проживають на її території, виникнення соціальних інститутів, які обслуговують дану групу, взаємозв'язок різних національних культур, відродження культури національних меншин, зростання інтересу до історії розвитку етносу. Формування документних масивів мовами національних меншин, оснований на диференціації потреб за загальними рисами, викликаними процесами національного відродження, політичними інтересами у країні походження та країні проживання, розвитком національної свідомості, традиціями, цінностями, внутрішнім розумінням своєї відмінності, має велике значення для підготовки і розповсюдження документів для національних меншин. Специфічні риси інформаційних потреб національних меншин пов'язані з приналежністю споживача до етнічної групи, із задоволенням інформаційних потреб національних меншин засобами бібліотечно-інформаційної діяльності. Національно-культурне в інформаційних потребах національних меншин має прояв в потребі отримання інформації мовою свого етносу та інформації щодо історії, культури, традицій, обрядів свого етносу незалежно від мовних, територіальних, хронологічних меж та її використання.

Дослідження інформаційних потреб національних меншин південного регіону України довело їх залежність від рівня національної самосвідомості читачів-

представників етнічних груп, характеру розселення (компактний чи дисперсний), знання рідної мови, вікових особливостей, терміну проживання на даній території, асиміляційних процесів, ступеня інституалізації, рівня національної самосвідомості. Проведений аналіз засвідчив зростання широти спектру інформаційних потреб національних меншин Півдня України. Задовольнити такі потреби неможливо без комплексного підходу до формування документного масиву мовами національних меншин, здатного забезпечити науково-обґрунтоване комплектування фондів публічних бібліотек.

4. Формування документного масиву мовами національних меншин для публічних бібліотек передбачає аналіз документного потоку України мовами національних груп населення. Особливості документного потоку, який має свою структуру і внутрішні закономірності розвитку, треба враховувати при формуванні документного масиву для публічних бібліотек в етнорегіональному аспекті. Показано, що документний потік мовами національних меншин являє собою цілісне, функціонально значуще явище для суспільства. Він має структуру і внутрішні закономірності розвитку. Доведено, що задоволення інформаційних потреб національних меншин залежить від розвитку документного потоку.

Сучасний стан характеризується невідповідністю інформаційного забезпечення національно-культурних потреб етнічних меншин України. Для розвитку документного потоку необхідна розробка програм і планів видання літератури мовами національних меншин і її розповсюдження на регіональному рівні.

5. Виховний потенціал документного масиву мовами національних меншин може бути реалізований шляхом відбору документів з його складу до фондів публічних бібліотек, на основі яких можна пом'якшити процес адаптації до нових цінностей, вивести читачів на більш високий рівень сприйняття національних культур.

За результатами дослідження методика формування документного масиву мовами національних меншин для публічних бібліотек в етнорегіональному аспекті виявилася педагогічно-ефективною і може бути впроваджена в сучасну практику комплектування фондів публічних бібліотек як його інформаційне забезпечення.

Якісне виконання означених завдань дасть можливість створити документні масиви, які зможуть максимально задовольнити інформаційні потреби і інтереси національних меншин південного регіону України.

Основні положення дисертаційного дослідження викладено у таких публікаціях:

1. Сидоренко А.І. Публічна бібліотека як соціальний інститут задоволення інформаційних потреб національних меншин //Рідна школа.-2001.-№1.-С.73-75.

2. Сидоренко А.І. Документний потік України мовами національних меншин: стан і тенденції розвитку //Вісн. кн.палати.-2000.-№9.-С.9-13.

3. Сидоренко А.І. Інформаційні потреби національних меншин південного регіону України //Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. Серія “Педагогіка”.-К., 2000.-Вип.2.-С.68-81.
4. Сидоренко А.І. Вивчення інформаційних потреб національних меншин південного регіону України та їх задоволення в умовах бібліотек //Питання культури Півдня України: Матеріали доповідей для вищих навчальних закладів культури і мистецтв /Міністерство к-ри та мистецтв України; Київський державний ун-т к-ри та мистецтв. Миколаївський філіал.-Миколаїв, 1998.- С.295-299.
5. Сидоренко А.І. Використання краєзнавчих фондів публічних бібліотек південного регіону України //Питання культури Півдня України в світовому аспекті сьогодення: Зб. наук. праць виклад. та аспір. (присвячується 25-річчю Миколаївського філіалу) /Мін-во к-ри та мистецтв України; Київський держ. ун-т культури та мистецтв. Миколаївський філіал.- Миколаїв: МП “Можливості Кіммерії”, 1998.- С.185-187.
6. Сидоренко А.І. Місце публічної бібліотеки в прилученні до національної культури //Розвиток іноетнічних культур у контексті української культури Півдня України: Тези допов. XX11 науково-практич. конфер., присвяч. 25-річчю МФ КДУК. Ч.2. –Миколаїв, 1996.- С.18-19.
7. Сидоренко А.І. Краєзнавча діяльність масових бібліотек //Духовна культура Півдня України: сучасний стан та перспективи розвитку: Тези допов. регіон. науково-практ.конфер. – Миколаїв, 1995.- С.80-82.

АНОТАЦІЯ

Сидоренко А.І. Формування документного масиву для публічних бібліотек мовами національних меншин: етнорегіональний аспект. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 07.00.08.-книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Київський національний університет культури і мистецтв.- Київ, 2002.

Дисертацію присвячено розробці проблем формування документних масивів для публічних бібліотек мовами національних меншин. У роботі представлений огляд літератури з даного питання, розглянуто теоретичні засади документного забезпечення потреб національних меншин, виявлено загальне і особливе в них. Наведені результати дослідження інформаційних потреб національних меншин південного регіону України. Проаналізований документний потік України мовами національних меншин з використанням галузевої, типологічної і видової ознак. Виділений на його основі документний масив як інформаційна база задоволення потреб національних меншин.

Ключові слова: документний масив, формування документного масиву, національна (етнічна) меншина, інформаційна (етнічна) потреба національних меншин, документний потік мовами національних меншин, документний фонд мовами національних меншин.

АННОТАЦИЯ

Сидоренко А.И. Формирование документного массива для публичных библиотек на языках национальных меньшинств: этнорегиональный аспект. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 07.00.08.-книговедение, библиотековедение, библиографоведение. Киевский национальный университет культуры и искусств.- Киев, 2002.

Диссертация посвящена разработке проблем формирования документных массивов для публичных библиотек на языках национальных меньшинств.

Приоритетность такого похода вызвана, с одной стороны, необходимостью наиболее полного удовлетворения современных информационных потребностей национальных меньшинств, с другой – использованием документного массива на языках национальных меньшинств в качестве информационной базы для научно-обоснованного комплектования документного фонда публичных библиотек. Введение в состав фондов публичных библиотек литературы на языках национальных меньшинств способствует обогащению их деятельности духовными, гуманистическими элементами, обеспечивает реализацию воспитательных задач, формирование личности как субъекта национальной культуры.

Эффективность формирования документного массива на языках национальных меньшинств усиливается за счет использования регионального фактора, который содействует воспитательной деятельности публичных библиотек, работающих в поликультурном регионе. Реализация цели и задач исследования осуществлялась в южном регионе Украины, который характеризуется само-бытностью культур национальных меньшинств, спецификой информационных потребностей их представителей.

Доказано, что формирование документного массива основано на анализе информационных потребностей национальных групп населения и изучении документного потока на языках национальных меньшинств.

В работе представлен обзор литературы по теме исследования, рассмотрены теоретические основы документного обеспечения потребностей национальных меньшинств, выявлено общее и особенное в них.

Определено, что на рост и изменение информационных потребностей национальных меньшинств влияет изменение национальной политики страны относительно национальных меньшинств, которые проживают на ее территории; возникновение социальных институтов, которые обслуживают данную группу; взаимосвязь различных национальных культур, возрождение культуры национальных меньшинств, возросший интерес к истории развития этноса.

В диссертации проанализировано общее и особенное в информационных потребностях национальных меньшинств. Общее в их интересах связано с процессом гармонического развития личности. Определено, что общими факторами, характеризующими информационные потребности национальных меньшинств, выступают: прогнозирование, стабильность, формализованность. Специфическое в

информационных потребностях связано с внутренним пониманием своего отличия, верованиями, традициями, ценностями, литературой, фольклором, музыкой и т.д. Такое соотношение общего и особенного может быть положено в основу формирования документного массива на языках национальных меньшинств, методики сравнения результатов функционирования библиотек с информационными потребностями национальных меньшинств, выявлении способов и путей их удовлетворения.

Показано, что документные массивы, созданные на основе информационных потребностей национальных меньшинств, способствуют росту знаний, развитию личности, освоению самобытного культурного наследия, обучения молодежи, воспитания национального самосознания.

Определено место публичной библиотеки как социального института, который сохраняет и пропагандирует отображенный в документах опыт поколений, содействует развитию национальной культуры в своем регионе, помогает сближению наций и народностей, населяющих страну; как ведущую организацию по формированию, развитию и обеспечению информационных потребностей пользователей в национально-культурной информации. Подчеркнуто, что использование документного массива в качестве информационной базы комплектования фонда может обеспечить создание публичным библиотекам максимальных условий для реализации потребностей национальных меньшинств в получении информации на языке своего этноса.

Приведены результаты исследования информационных потребностей национальных меньшинств южного региона Украины. Доказано, что они имеют свои особенности, обусловленные местом и сроком их проживания, ассимиляционными процессами, степенью институализации, уровнем национального самосознания, возрастными особенностями.

Проанализирован документный поток Украины на языках национальных меньшинств с использованием отраслевого, типологического и видового признаков. Выделен на его основе документный массив как информационная база для комплектования фондов публичных библиотек.

Показано, что документный поток на языках национальных меньшинств имеет собственную структуру и внутренние закономерности. От развития документного потока зависит удовлетворение информационных потребностей национальных меньшинств Украины.

Изучены особенности формирования документного массива на языках национальных меньшинств в этнорегиональном аспекте. Доказано, что качество комплектования документных фондов публичных библиотек южного региона Украины, выступающих гарантом развития и передачи традиций, культуры, религиозной самобытности национальных меньшинств, центром их национального возрождения, зависит от документного массива на языках национальных меньшинств.

Результаты исследования внедрены в учебный процесс факультета документоведения и библиотечно-информационных систем Николаевского филиала КНУКиИ. Показана их педагогическая целесообразность в усилении процесса формирования у будущих библиотекарей умений и навыков анализа информационных потребностей национальных меньшинств и изучения документного потока, выделении на их основе документного массива, что способствует реализации задач национального воспитания.

Ключевые слова: документный массив, формирование документного массива, национальное (этническое) меньшинство, информационная (этническая) потребность национальных меньшинств, документный поток на языках национальных меньшинств, документный фонд на языках национальных меньшинств.

ANNOTATION

Sidorenko A.I. Formation of documentary massif for public libraries on the languages of national minority: ethnoregional aspect. Manuscript.

Thesis for a Doctorate Degree as a Candidate of Teacher Speciality 07.00.08.- Book science, library science, bibliography science. – Kyiv National University of Culture and Arts.- Kyiv,2002.

The dissertation is devoted to the problems of formation documentary massif for public libraries on the languages of national minority.

Review of literature on this question is given in this work, theoretical bases of documentary guaranteeing the needs of the national minority are examined, common and specific features are revealed.

The results of research of informative needs of the national minority in the southern region of Ukraine are given. The Ukrainian documentary stream on the languages of the national minority with using of typological and specific signs is examined. The documentary massif as informative base for satisfaction the needs of the national minority is singled out.

Key words: documentary massif, formation of documentary massif, national (ethnic) minority, informative (ethnic) needs of national minority, documentary stream on the languages of the national minority, the documentary fund on the national minority.

